

A. İNSANLIĞIN HAFIZASI TARİH (TARİH BİLİMİ)

1. Tarihin Tanımı

Geçmişte yaşamış insanların veya **insan topluluklarının önemli faaliyetlerini** (savaşlar, göçler, buluşlar, ilkler, ekonomik ve kültürel gelişmeler vb.), toplumların birbirleriyle olan ilişkilerini, **sebep-sonuç** ilişkisi içerisinde (gelişmelerin karşılıklı etkileşimleri) **yer ve zaman** göstererek, **kaynaklara** (belgelere) dayalı bir biçimde, **objektif** (nesnel, tarafsız) olarak inceleyen **sosyal** bir bilimdir.

2. Tarih Biliminin Konusu

- ◆ Tarih, insanlığa dair her türlü olayı veya olguyu bir bütün olarak ele alır ve inceler. İnsanı ilgilendiren her türlü gelişme tarihin konusu olabilir.
- ◆ Geçmişte meydana gelmiş herhangi bir gelişmenin tarihe konu olması için üzerinden belli bir süre geçmiş olması gereklidir.
- ◆ Tarihsel olaylar insan düşüncesinin oluşturduğu bilinçli fiillerin bir ürünü olmalı, insan topluluklarını ve az da olsa günümüzü etkilemelidir.
- ◆ **İnsanın etkisinin olmadığı doğa olayları tarihin konusu içinde yer almaz.**

Tarihî Olay

Tarihte tek tek, kısa zamanda ortaya çıkan, başlangıç veya bitiş tarihi belli olan her türlü gelişme.
(Sakarya Meydan Muharebesi, Karlofça Antlaşması vb.)

Tarihî Olgu

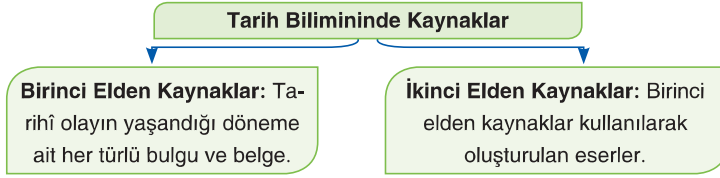
Genellikle bir tarihî olayın ortaya çıkardığı, uzun süreli, başlangıç veya bitiş tarihi net bir şekilde ifade edilemeyen aynı türdeki gelişmeler bütünü. (Demokrasinin yayılması, Anadolu'nun Türkleşmesi vb.)

3. Tarih Biliminin Temel İlkeleri ve Özellikleri

- ◆ Tarih, sosyal bir bilimdir. Fen ve matematik bilimlerinden farklı olarak tarih biliminde **deney ve gözlem yapılamaz**. Tarih biliminin kendi özgü bir yöntemi vardır ve tarih araştırmalarında bu yöntemdeki aşamalara sırasıyla uyulur.

- ◆ **Tarihî bilgiler değişebilir.** Çünkü ortaya çıkarılacak her türlü belge veya kalıntı var olan bilgileri değiştirebilir. Bu yüzden tarih, durağan bir bilim değildir.
- ◆ Tarihin bir bilim dalı olarak değerlendirilebilmesi için **objektif (tarafsız)** olunmalıdır. Bunun için öncelikle; birinci elden kaynaklara başvurulmalı, kullanılan kaynaklar güvenilir olmalı, birden fazla kaynaktan yararlanılmalı, tarihçi kendi duygu ve düşünceleri ile hareket etmemeli, önyargılarından uzak olmalıdır.

- ◆ Tarih biliminde **yer ve zaman** unsurları belirtilmeli ve sebep-sonuç ilişkisi kurulmalıdır.
- ◆ Tarihsel olaylar, meydana geldiği dönemin şartlarına göre değerlendirilmelidir. Eğer günümüz şartlarına veya değer yargılarına göre hareket edilirse **anakronizm** adı verilen bir hataya düşülür ve tarihî olaylarla ilgili doğru sonuçlara ulaşmak zorlaşır.

Bilgi Notu

Anakronizm: Bir olayın tarihi ve çağı üzerinde yanılma, tarih ve çağların birbirine karıştırılmasıdır. Ayrıca bir tarihî olayı, olayın yaşandığı dönemin şartlarına göre değil de günümüz şartlarına göre değerlendirmek veya yorumlamak olarak da ifade edilebilir.

Tarihin Yararlandığı Bilim Dalları

Coğrafya: Yeryüzünü fiziksel, ekonomik, beşerî, siyasal yönlerden inceleyen bir bilim dalı olan coğrafya; olayların geçtiği yerin tespiti, toplumsal faaliyetlerde iklim şartlarının etkisi gibi konularda tarihe yardımcı olur.

Arkeoloji: Kazı bilimi olarak da adlandırılan arkeoloji; yerin ve suların altında kalan kalıntıların ortaya çıkarılmasını sağlar. Özellikle yazının icat edilmediği dönemlerin aydınlatılmasında tarihe yardımcı olur.

Antropoloji: İnsanlara ait kafatası ve iskeletleri inceleyerek ırklarının tespitinin yapılmasını sağlar. Sosyal antropoloji ise toplumların kültürel değişimlerini ele alır.

Etnografya: Kültür bilimi de denilen etnografya, tarihi kaynakların az olduğu durumlarda tarihe yardımcı olur. Toplumların örf, adet, gelenek ve göreneklerini inceler.

Kronoloji: Zaman bilimidir. Tarihsel olayları geçmişten günümüze sıralayarak olaylar arasında sebep-sonuç bağlantısının kurulmasını kolaylaştırır.

Felsefe: Akıl ve mantık ilkeleri ile düşünmeyi öğreten felsefe, tarihçiye eleştirel bakış açısı kazandırır.

Paleografi: Eski yazıları inceler ve bunların günümüz diline çevrilmesini sağlar.

Epigrafi: Kitabe bilimidir. Anıtlar üzerindeki yazıları, sembolleri vb. inceler.

Sosyoloji: Toplumların temel özelliklerini ve karakterini inceleyerek tarihe yardımcı olur.

Filoloji: Dil bilimidir. Diller arasındaki bağlantıları inceleyerek toplumların birbirleriyle etkileşimlerini ortaya koyar.

Diplomatik: Devletler arasındaki her türlü siyasi belgeyi inceleyerek tarihe yardımcı olur.

Nüvizmatik: Para bilimidir. Her türlü parayı inceleyerek devletin hükümdarı, yönetim şekli, ekonomik gücü vb. hakkında bilgi verir.

Kimya (Karbon 14 Metodu): Buluntunun yaşını tespit edilmesinde tarihe yardımcı olur.

Heraldik: Arma bilimidir. Armalarda yer alan semboller ve işaretler, devletler ve toplumlar hakkında bilgi verir.

Bilgi Notu

Yukarıda bahsi geçen bilim dalları dışında; **Hukuk, Edebiyat, Sicillografi** (mühür bilimi), **geneoloji** (soy bilimi, şecere), **metroloji** (ölçü, tartı bilimi), **onomosmatik** (yer adları bilimi) gibi bilim dalları da tarihe yardımcı olmaktadır.

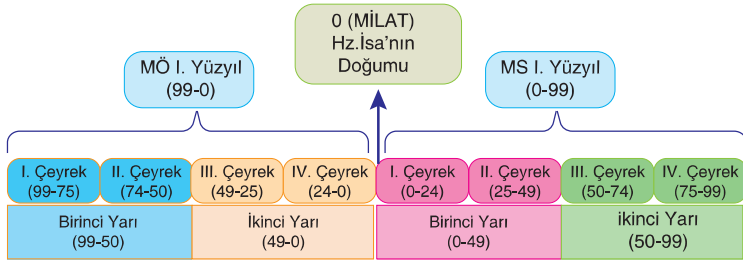
4. Tarih Biliminin Önemi ve Faydaları

- ◆ Hemen hemen tüm bilim dalları ile yakından ilişkili olan tarih; özellikle siyasi, sosyal, ekonomik ve dinî bilimlerin araştırılmasına ve geliştirilmesine yardımcı olur.
- ◆ Tarih, insanın **merak** duygusunu giderir. **Eleştirel** bir bakış açısı kazandırır. Bir insan için hafıza ne kadar önemliyse toplumlar için de tarih o derecede önemlidir.
- ◆ Vatan ve millet duygularının gelişmesine katkı sağlayarak **millî birlik ve beraberlik** duygularının güçlenmesine etki eder.
- ◆ Devlet adamlarının ülkeyi yönetmelerinde yol gösterici olduğu gibi halkın da doğru yöneticileri seçmesinde etkilidir.
- ◆ Tarihini bilen bir insan, kendi milleti ile diğer milletlerin mukayesesini yapabilir. Bu mukayese kişiye öz güven kazandıracağı gibi, başka milletlere karşı **empati** kurma duygusunu ve hoşgörü anlayışını geliştirir.

B. ZAMANIN TAKSİMİ (ZAMAN VE TAKVİM)

1. Yüzyılların (Asır) Hesaplanması

- ◆ Güneş yılı esasına göre hazırlanan takvimlerde her yüzyıl, asır şeklinde ifade edilir.
- ◆ Bir olayın yer aldığı yüzyıl verilirken o olayın yaşandığı yüzyıl söylenir. Sona eren yüzyıl söylenmez. Örneğin Cumhuriyetin İlanı 1923'tür ve 1923 yılı XX. yüzyıldadır. Buradaki mantık 19 tane yüzyılın bittiği ve XX. yüzyıla ait yılların başladığı şeklindedir.
- ◆ Bir tarihin hangi yüzyıla ait olduğunu tespit etmek için verilen tarihteki son iki rakam kapatılır, geri kalan sayıya bir eklenir. Örnek: 1453 tarihinin hangi yüzyıla ait olduğunu bulmak için 1453'ün son iki rakamı olan 53'ün üzeri kapatılır geriye kalan 14'e 1 eklenir. Böylece 15 bulunur. Dolayısıyla 1453, XV. yüzyıldadır.

2. Takvimlerin Ortaya Çıkışı

Bilgi Notu

Ay Yılı: Ay'ın Dünya etrafında 12 defa dönmesi ile meydana gelir. Bir ay yılı 354 gündür.

Güneş Yılı: Dünya'nın Güneş etrafında bir kez dönmesi ile meydana gelir. Bir güneş yılı 365 gün 6 saattir.

- ◆ Tarihte ilk takvim, **Sümerler** tarafından ay yılı esasına göre hazırlanmıştır. Güneş yılı esasına göre hazırlanan ilk takvim ise **Mısırlılara** aittir.
- ◆ Tarih boyunca Sümerler, Mısırlılar, Romalılar, Yunanlılar vb. çeşitli takvimler oluşturmuş ve kendileri için önemli günleri takvimin başlangıcı yapmışlardır. Örneğin; Yunanlılar ilk olimpiyat oyunlarının yapıldığı MÖ 776'yı, İbraniler MÖ 3761'deki Yaradılış (Tekvin) yılını, Hristiyanlar Hz. İsa'nın doğumu olan sıfırı, Müslümanlar MS 622 tarihli Hicret'i, takvimlerine başlangıç olarak esas almışlardır.
- ◆ Türkler de tarih boyunca göçler, inanç, ekonomi vb. nedenlerle çeşitli takvimler kullanmışlardır.

3. Türklerin Tarih Boyunca Kullandığı Takvimler

12 Hayvanlı Türk Takvimi

Güneş yılı esasına göre hazırlanmış Köktürkler, Uygurlar, Çinliler ve Tibetliler tarafından kullanılmıştır. Yıllar 12 farklı hayvan ismi ile belirtilmiş aylar ise sayılarla gösterilmiştir. Bir yılın 365 gün 5 saat olarak hesaplandığı bu takvim, Türklerin **astronomi** bilimi ile uğraştıklarının bir göstergesidir.

Hicri Takvim

Ay yılı esasına göre hazırlanan bu takvim ilk kez **Hz. Ömer** zamanında oluşturulmuş, bir yıl **354 gün** olarak hesaplanmış ve başlangıcı "**Hicret**" kabul edilmiştir. Türkler, İslamiyet'e geçtikten sonra bu takvimi kullanmışlardır. Türklerin bu takvimi kullanmaları, dinî esaslara göre toplumsal hayatı düzenlediklerini ortaya koymaktadır.

Celali Takvim

Güneş yılı esasına göre hazırlanan Celali takvimi, şair ve aynı zamanda astronom **Ömer Hayyam** başkanlığındaki bir heyet tarafından, Büyük Selçuklu hükümdarı **Melikşah**'ın isteği ile hazırlanmıştır. Takvimin başlangıç tarihi 1079, yılbaşı 21 Mart olarak kabul edilmiş, bir yıl 365 gün 6 saat olarak hesaplanmış, Selçuklulardan başka **Babür Devleti** tarafından da kullanılmıştır.

Rumi Takvim

Güneş yılı esasına göre hazırlanmıştır. Malî işlerdeki karışıklıkları gidermek amacıyla Osmanlı Devleti tarafından **1677** yılından itibaren kullanılmaya başlanmıştır. 1839 tarihinden itibaren Osmanlı'da tüm resmî işlerde Rumî takvim esas alınmış, bir yıl 365 gün 6 saat olarak hesaplanmış, Hicrî takvim ile beraber 1926'da yürürlükten kaldırılmıştır.

Miladi Takvim

Gregoryen takvimi olarak da adlandırılan bu takvim, güneş yılı esasına göre hazırlanmış, bir yıl 365 gün 6 saat olarak hesaplanmış, 1 Ocak 1926 yılı itibarıyla Türkiye'de tüm resmî işlerde kullanılmaya başlanmıştır.

